

Filosoofiaolümpiaadi juhend 2023/24. õppeaastaks

Olümpiaadil võivad osaleda kõigi põhikoolide ja gümnaasiumide ning kutseõppeasutuste õpilased, kes on sündinud 2001. aastal või hiljem.

Olümpiaadi korraldus

Olümpiaad toimub kahes voorus. Eelvoorus osalemiseks tuleb kirjutada filosoofiline essee, mis saata korraldajatele hiljemalt **12. veebruariks 2024**. Lõppvoor toimub 14.-17. märtsil 2024 Tartus ja sinna pääsevad eelvooru essee pingerea alusel kümme parimat. Lõppvooru kolmele parimale on diplomid ja temaatilised auhinnad. Kaks parimat osalevad mais 2024 rahvusvahelisel olümpiaadil Helsingis, Soomes. Olümpiaadi viiele parimale gümnaasistile on soodustused Tartu Ülikooli või Tallinna Ülikooli sisseastumisel. Kõik finaali pääsenud gümnaasistid saavad õiguse eksamiteta asuda õppima Tartu Ülikoolis või Tallinna Ülikoolis filosoofiat.

Eelvoor

Olümpiaadil osalemiseks tuleb kirjutada filosoofiline essee mahuga 1000–1500 sõna. Essee teemade valik:

1. Loomulikult on keegi, kes kõneleb, kuid see keegi on keele poolt kitsikusse aetud, kuna see pole alati õige sõna, mille peale inimene tuleb. Teada, kui palju ükskõik mille ütlemise juures ikka ütlematuks jääb – see on hermeneutika.

H-G. Gadamer, Dialoogiline tagasivaade „Kogutud teostele“ ja nende mõjutusajaloole. – rmt Hermeneutika universaalsus, lk 417

Soovituslik kirjandus

H-G. Gadamer, Keel ja mõistmine. - Hermeneutika universaalsus, Tartu: Ilmamaa, lk 116-137.

M. Heidegger, Keel. – Akadeemia, nr 4, 1999, lk 711-729.

J. Derrida, Struktuur, märk ja mäng humanitaarteaduste diskursuses. – Akadeemia, nr 7, 1991, lk 1411-1438.

J. Undusk, Maagiline müstiline keel. Tallinn: Virgela, 1998

A. Tool, Hermeneutika ja filosoofia. – Filosoofilise hermeneutika klassikat, Tartu: Ilmamaa, 1997, lk 251-328

2. On midagi kütkestavat, isegi joovastavat kujutluspildis inimese vabadusest, mida ei kammitse ükski antus. Võib-olla oli selle kujutluspildi veetlusel koguni oma osa genoomiajastu ellukutsumises. Sageli on oletatud, et täiustamisvõime, mida me praegu valdame, tekkis biomeditsiiniliste edusammude tahtmatu kõrvalsaadusena: revolutsioon geneetikas tuli nii-öelda selleks, et haigusi ravida, ja jäi meid ahvatlema väljavaatega parandada oma sooritusvõimet, disainida oma lapsi ja täiustada oma loomust. Võimalik, et siin on lugu pea peale pööratud. Usutavam on käsitus, mille järgi geenitehnoloogias

väljendub lõplikul kujul meie otsus näha ennast maailma isandatena, oma loomuse peremeestena. Kuid see ülevõimu lubadus on ekslik. See ähvardab põrmustada meie arusaama elust kui kingitusest ja jätta meid ilma kõigest, mida ülendada või märgata väljaspool meie enda tahet.

M. Sandel, Täiuslikkuse vastu, rmt Bioetika võtmetekste, lk 306.

Soovituslik kirjandus

M. Sandel, Täiuslikkuse vastu. – rmt Bioetika võtmetekste, Tartu: TÜ Kirjastus, 2018, lk 282-308.

J. Savulescu. Reproduktiivse hüve põhimõte: miks peaksime valima parimaid lapsi. rmt Bioetika võtmetekste, Tartu: TÜ Kirjastus, 2018, lk 264-281.

J. Sootak, Kaheksas loomispäev? Inimgenotehnika eetilisi ja õiguslikke probleeme. – Akadeemia, nr 4, 1994, lk 773-798.

3. Mida suurejoonelisemad ja võimsamad on sõja motiivid, mida enam nad haaravad rahvaste kogu eksistentsi, mida vägivaldsem on pinge, mis sõjale eelneb, seda enam läheneb sõda oma abstraktsele kujule, seda enam tuleb tegu vaenlase alistamisega, seda enam langevad kokku sõja siht ja poliitiline eesmärk, seda puhtsõjalisem, vähem poliitilisem näib sõda olevat.

C. von Clausewitz, Sõjast, lk 50.

Soovituslik kirjandus

C. von Clausewitz, Sõjast. Tallinn: EKSA, 2004

E. Jünger, Totaalne mobiliseering. – Akadeemia, nr 4, 1995, lk 701-728.

S. Freud, Miks sõda? – Vikerkaar, nr 7-8, 1997, lk 111-121.

P. Virilio, Kiirus, sõda ja video. – Vikerkaar, nr 7-8, 1997, lk 141-151.

C. Schmitt, Poliitilisuse mõiste. Tallinn: Postimehe Kirjastus, 2022

4. Mina kui füüsik usun pigem füüsilistesse objektidesse kui Homerose jumalatesse ning ma pean teistmoodi uskumist teaduslikuks veaks. Kuid epistemoloogiliselt erinevad füüsilised objektid ja jumalad vaid võrdlustasemelt, mitte oma laadilt. Mõlemat liiki objektid sisenevad meie ettekujutustesse vaid kui kultuurilised postulaadid.

W. v. O Quine, From A Logical Point Of View

Soovituslik kirjandus

L. Kolakowski, Religioon. Tallinn: Vagabund, 2004

T. Vogel, Religioonifilosoofia. Tallinn: EELK, 2015 (ptk 6-7)

R. Dawkins, Luul Jumalast. Tallinn: Valgus, 2011

C. Geertz, Religioon kui kultuurisüsteem. – Akadeemia, nr 11, 1990, lk 2301-2329

M. Planck, Religioon ja loodusteadus. – rmt Planck, Vaatlusi maailmale kvantfüüsiku seisukohalt. Tartu: Ilmamaa, 2016, lk 212-232

Essee laadida üles hiljemalt **12.02.2024** **teaduskooli** **kodulehel** (<https://teaduskool.ut.ee/et/olumpiaadid/filosoofiaolumpiaad>), kust saadetakse esseed anonüümselt edasi žüriile. **Palume esitada essee failivormingus, kust on tehniliselt mugav infot kopeerida** (doc, rtf või odt, aga mitte pdf). Lubatud mahu ületamist karistab žürii punktide mahavõtmisega. Viidatud kirjanduse nimestik mahuarvestusse ei lähe.

Žürii koosseis:

Leo Luks — filosoofiadoktor, Eesti Maaülikool (žürii esimees, töid ei hinda)

Heidy Meriste — Tartu Ülikooli filosoofiadoktorant

Märt Põder — filosoofiamagister

Margus Vihalem — filosoofiadoktor, Tallinna Ülikool

Mats Volberg — filosoofiadoktor, Tartu Ülikool

Aive Pevkur — filosoofiadoktor, Tallinna Tehnikaülikool

Esseede hindamisel lähtutakse viiest kriteeriumist:

- 1) **Vastavus teemale.** Kui hästi on autor mõistnud, milliste küsimuste käsitlemine on teemast tulenevalt vajalik? Mil määral kasutab autor asjakohaseid materjale ning sobivaid näiteid. Kas esineb kõrvalekalduvusi teemast?
- 2) **Teema filosoofiline mõistmine.** Mil määral näitab autor teadmisi asjakohastest filosoofiaprobleemidest? Kui hästi mõistab autor filosoofilisi argumente ja mõisteid?
- 3) **Argumentatsiooni veenmisjõud.** Kui veenvalt ja teravalt areneb essees autori argumentatsioon? Kas autori positsioonid on selgelt väljendatud?
- 4) **Essee sisemine kooskõla.** Kas autor arendab oma argumentatsiooni nii, et selle erinevad astmed on omavahel kooskõlas?
- 5) **Originaalsus.** Kui originaalne on autori mõttekäik?

Kui mitu õpilast koguvad võrdse arvu punkte, siis otsustab edasipääsu kõrgem skoor argumentatsiooni veenmisjõu kategoorias.

Filosoofilise kirjutamise tehnikate kohta vt <http://filosoofiakirjutamine.weebly.com/>;

Tiiu Hallap, *Mõned mõtted filosoofiaessee kirjutamisest:*

<https://filosoofiakirjutamine.weebly.com/kirjandus-lisalugemiseks.html>

Indrek Lõbus, *Filosoofilise essee kirjutamisest:*

https://www.youtube.com/watch?v=_k2XKfh6yag

Argumenteerimise kohta vt Tiiu Hallap, Argumenteerimisoskus:

https://www.teaduskool.ut.ee/sites/default/files/teaduskool/olympiaad/eesti/fio_2018_19_argu_menteerimisoskus.pdf

Filosoofilise väitluse kohta vt näidisväitlust olümpiaadiformaadis:
<https://www.youtube.com/watch?v=diRQYhWaZ10>

Vene õppekeele koolide õpilased võivad kirjutada eelvooru essee vene keeles, kuid tuleb silmas pidada, et lõppvooru pääsemise korral tuleb eesti keeles väidelda. Lubatud on ka eelvooru essee kirjutamine inglise keeles.

Lõppvoor

Lõppvoor toimub 14-17.03 Tartus.

14-15.03 toimuvad loengud ja seminarid valmistamaks tulevasi võitjaid ette rahvusvaheliseks olümpiaadiks.

16.03 toimuvad lõppvooru 1. ja 2. ülesanne.

1. *ülesanne* on 4-tunnine ingliskeelne essee (samasugune ülesanne on ka rahvusvahelisel olümpiaadil).

2. *ülesanne* on test loogikast. Kontrollitakse järeldamise, varjatud eelduse leidmise, väidete samasuse kindlakstegemise ning väidete eitamise oskust. (vt **Meos**, I, Loogika.

Argumentatsioon. Mõtlemiskultuur, Tallinn 2003: Otsustus (28-44, e-raamatus 26-41),

Otsustuste eitamine (45-52, e-raamatus 42-49), Predikaatloogika järeldused (70-79;

e-raamatus 67-84) e-raamatu link:

https://www.indrekmeos.xyz/e_raamat/Meos_I_Loogika.pdf; või **Grauberg**, E. Loogika, keel

ja mõtlemine, Tallinn 1996; või **Vuks**, G. Traditsiooniline formaalne loogika. Tartu 1999 või

Kasak, E. Loogika alused, Tartu 2014 (lk 59-237, eriti varjatud eelduse leidmist puudutavad ülesanded lk 216-2018, 228-229, 234-237). Loogikasümbolite valdamist ei nõuta.

17.03 toimuvad lõppvooru 3. ja 4. ülesanne.

3. *ülesanne* on paarikaupa väitlemine ühe filosoofiaprobleemi üle (iga paar saab loosiga probleemi ning positsiooni, mida tuleb kaitsta — nt *tahtevabaduse poolt või vastu*). Väitluses hinnatakse argumentide/vastuargumentide veenvust, mõistelist selgust ja väljendusoskust. Eelmiste aastate teemade näiteid: parem on olla ise eeskuju kui eeskuju järgida; kõigil kultuuridel peaksid olema samad moraalinormid.

4. *ülesanne* on valikvastustega test filosoofia põhimõistete- ja teooriate kohta. Küsimused koostatakse Indrek Meose õpikus „Filosoofia põhiprobleemid“ (Tallinn 1998, võrgus: http://www.indrekmeos.xyz/e_raamat/Meos_I_Filos_pohiprobleemid.pdf) käsitletud teemade

põhjal, filosoofiaterminite tundmist kontrollitakse Indrek Meose „Filosoofia sõnaraamatus“ (Koolibri, 2002, võrgus http://www.indrekmeos.xyz/e_raamat/Meos_I_Filosoofiasraamat.pdf) sisalduvas mahus.

Hindamine: 1. ülesande eest on võimalik saada 50 punkti, ülejäänute eest a 10 punkti.
Võrdsete punktide korral otsustab 1. ülesande kõrgem hinne.

Olümpiaadi tulemused avaldatakse nimeliselt teaduskooli kodulehel
<https://teaduskool.ut.ee/et/olumpiaadid/filosoofiaolumpiaad> vastavalt andmekaitse
tingimusele.

Täiendav info leoluks@hot.ee